

УДК 81'367.624: 811.161.2:811.111

ФЕДУРКО Оксана – кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови і методики її навчання, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, Львівська область, 82100, Україна (fedurko19@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2842-0555>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.52.9>

Бібліографічний опис статті: Федурко, О. (2022). Прислівники на -о (-е) // -лу як облігаторні компоненти семантико-синтаксичної структури речень-висловлень. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 52, 70–78.* doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.52.9>

ПРИСЛІВНИКИ НА -О (-Е) // ЛУ ЯК ОБЛІГАТОРНІ КОМПОНЕНТИ СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНОЇ СТРУКТУРИ РЕЧЕНЬ-ВИСЛОВЛЕНЬ

Анотація. У статті йдеться про один із аспектів функціонування прислівника в межах речення як вершинної синтаксичної одиниці. Її мету окреслено так: розкрити чинники облігаторності українських та англійських прислівників на -о (-е) // -лу в семантико-синтаксичній структурі речення-висловлення як реалізованої в мовленні певної синтаксичної моделі. Розкрито сутність поняття «семантико-синтаксична структура речення» (базовий елемент змістового плану речення як мовного знака, відбиття в мовній свідомості носіїв мови типової екстралінгвістичної ситуації), названо її компоненти: предикат і аргументи та відношення між ними. Показано, що осердя семантичної структури формує предикат як носій валентності: він визначає кількісний і якісний склад аргументів, почасти також сирконстантів і атрибутивних компонентів. Наголошено, що компоненти, зумовлені валентною дією предиката, – це облігаторні (обов'язкові) складники семантико-синтаксичної структури речення, а ті, що від неї не залежать, – факультативні. Підтверджено, що прислівники на -о (-е) // -лу – це здебільшого факультативні компоненти речень-висловлень і функціонують у них як репрезентанти згорнутих пропозицій, тобто як вторинні предикати. Продемонстровано їхню семантичну неоднорідність, наявність серед них одиниць зі значенням ставлення / оцінки, способу дії, обмеження сфери вияву ознаки, власне якісні, кількості, частотності й інтервалу, часу, місця, мети. Засвідчено імовірність функціонування в українській та англійській мовах аналізованого структурного типу прислівників як облігаторних компонентів. Виокремлено чинники, які цю облігаторність зумовлюють: семантичний, комунікативний, контекстуальний. Сутність першого пов'язана зі здатністю прислівників виконувати нетипові для них аргументні ролі; другого – з імовірністю неадекватного потрактування речення за умови пропуску прислівника; третього – з наявністю таких моделей контексту (повтору, протиставлення, заперечення тощо), які переводять їх у ранг обов'язкових складників.

Ключові слова: семантико-синтаксична структура речення, прислівник на -о (-е) // -лу, облігаторні компоненти речення, семантичний чинник облігаторності прислівників, комунікативний, контекстуальний.

FEDURKO Oksana – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of English language practice and teaching methods, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24 Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, 82100, Ukraine (fedurko19@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2842-0555>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.52.9>

To cite this article: Fedurko, O. (2022). Pryslivnyky na -o (-e) // -ly yak oblihatorni komponenty semantyko-syntaksychnoi struktury rechen-vyslovlen [Adverbs in -o, -e // -ly as obligatory components of semantic and syntax structure of sentences]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats*

Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filolohiia" – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 52, 70–78. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.52.9> [in Ukrainian].

ADVERBS IN -O (-E) // LY AS OBLIGATORY COMPONENTS OF SEMANTIC AND SYNTAX STRUCTURE OF SENTENCES

Summary. *The article deals with one aspects of the adverb functioning within a sentence as a top syntactic unit. Its purpose is as follows: to reveal the factors of the obligatoriness of Ukrainian and English adverbs on -o (-e) // -ly in the semantic-syntactic structure of the sentence-expression as a certain syntactic model realized in speech. The essence of the concept of "semantic-syntactic structure of the sentence" (the basic element of the content plan of the sentence as a linguistic sign, reflection in the linguistic consciousness of the native speakers of the language of a typical elaming situation) is revealed, its components are named: predicate and arguments and relationships between them. It is shown that the core of the semantic structure forms a predicate as a bearer of valence: it determines the quantitative and qualitative composition of arguments, partly cheese and attributive components. It is emphasized that the components caused by the valence action of the predicate are obligatory components of the semantic-syntactic structure of the sentence, and those that are not dependent on it are optional. It has been confirmed that adverbs on -o (-e) // -ly are mostly optional components of sentences and functioning in them as representatives of curtailed proposals, that is, as secondary predicates. Their semantic heterogeneity, the presence of units with the value / evaluation, the method of action, the limitation of the scope of the manifestation of the trait, the quality, quantities, frequency and interval, time, place, purpose are demonstrated. The likelihood of functioning in the Ukrainian and English languages of the analyzed structural type of adverbs as obligatory components is certified. The factors that determine this board are: semantic, communicative, contextual. The essence of the first is related to the ability of adverbs to perform atypical argument roles; the second – with the likelihood of inadequate interpretation of the sentence, provided the adverb pass; the third – with the presence of such models of context (repetition, juxtaposition, objection, etc.) that translate them into the rank of compulsory components.*

Key words: *semantic -syntactic structure of the sentence, adverb on -o (-e) // -ly, obligatory components of the sentence, semantic factor of adverbial obligatory, communicative, contextual.*

Постановка проблеми. Вагомою ознакою сучасних синтаксичних студій є увага до смислового (змістового) плану синтаксичних одиниць, позаяк «вираження і сприйняття смислу, становить, по суті, провідну і конечну мету кожної мови» (Кононенко, 2007, с. 32). У центрі їхнього розгляду – речення як багаторівнева й водночас вершинна одиниця мови; компонентний склад кожного з рівнів (формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного, комунікативного), його термінологічне окреслення; роль семантичного рівня у формуванні загального змісту всякого речення-висловлення. Дослідники зосереджуються, відповідно, на аналізі не лише типів і способів вираження предикатної й суб'єктної синтаксем як ядерних компонентів семантико-синтаксичної структури речення (ССР), а й тих елементів, що входять до його складу

як обов'язкові (облігаторні) чи необов'язкові (факультативні) складники. До переліку цих останніх належать українські прислівники на **-o (-e)** та їхні англійські відповідники на **-ly**. Розгляд конструкцій із ними на матеріалі двох мов допоможе глибше пізнати їхню вагу у формуванні змістового плану висловлень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиваючись упродовж тривалого часу в руслі структуралізму й приділяючи увагу лише структурним особливостям мов, лінгвістика не могла пояснити чимало мовних фактів. Не пояснювали їх у повному обсязі й трансформаційно-породжувальні теорії мови. Це спричинило в 60-их роках минулого століття семантичний «бум», а відтак і увагу лінгвістів до глибинного, семантичного, за Д. Дж. Аллертоном (1992), прихованого рівня речень, позаяк вони, а не окремі

слова, слугують цілям спілкування. Проблема ССР, її елементарності / неелементарності, облігаторності / факультативності компонентного складу злободенна й у сьогоденні. Це засвідчують розвідки Д. Дж. Аллертон, Л. Дерев'янка, О. Дубрової, Л. Близнюк, А. Загнітка, В. Каленич, Н. Кухар, Н. Іваницької, І. Кононенко, О. Кульбабської, М. Степаненка, Т. Шевченко та ін.

На думку М. Степаненка (1997), облігаторна сполучуваність – це така характеристика означуваного слова, що передбачає обов'язковість при ньому, з огляду на його семантико-синтаксичну неповноту, прислівних поширювачів, необхідних як для реалізації валентності, так і «для структурно-значеннєвої завершеності конструкцій» (с. 20). Натомість факультативну сполучуваність учений розглядає як таку, що властива семантично й граматично самостійним поширюваним компонентам, які тому не потребують при собі залежного слова. Н. Іваницька (2017) наголошує на актуальності дослідження обов'язкових і факультативних поширювачів «у проекції «на міжрівневу категорію “автосемантизм / синсемантизм” повнозначного слова» та в контексті проблеми взаємодії традиції й новаторства у вченні про синтаксичну модель простого речення (с. 87). Л. Дерев'янка (2016) зосереджується на аналізі умов обов'язковості / факультативності атрибутивів, виражених власне прикметниками, займенниковими прикметниками, неозначено-кількісними числівниками, у складі прийменниково-іменникових темпоральних комплексів, що наділені значенням означеної часової тривалості. Н. Кухар (2018), характеризуючи факультативні приприкметникові поширювачі, з прислівниками на *-o (-e)* включно, виокремлює групу ад'єктивів (*байдужий, уважний, властивий, вірний, вдячний, потрібний, придатний, певний* тощо), здатних відкривати в окремих своїх значеннях позиції для обов'язкових прислівних компонентів. Натомість прислівники на *-o (-e) // -ly* під таким поглядом ще не досліджувано.

Мета статті – розкрити чинники облігаторності українських та англійських прислівників на *-o (-e) // -ly* в ССР речення-висловлення, розуміючи під цим останнім мовленнєву реалізацію речення як належ-

ної мові відповідної структурної моделі. Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) з'ясувати сутність поняття «семантико-синтаксична структура речення»; 2) виокремити українські та англійські висловлення з атрибутивними прислівниками на *-o (-e) // -ly* як облігаторними їх компонентами; 3) окреслити чинники, що детермінують цю облігаторність.

Виклад матеріалу. ССР як один із аспектів його розгляду – це «відбиття в мовній свідомості мовця типової немовної ситуації» (Загнітко, Павлович, 2013, с. 241), тобто відрізка дійсності, факту, екстралінгвістичного референта, умовно виділеного мовцем із відношень реальної дійсності у момент мовлення (Гуйванюк, 1999, с. 87). Елементи кожної такої ситуації – об'єкти-субстанції й відношення між ними (дії, стани, процеси), перебуваючи у свідомості мовців у момент формулювання висловлень, визначають їхній якісний і кількісний склад. Співвідношення між згаданими одиницями денотатного, синтаксичного й семантичного рівнів не є однозначними: певна ситуація дійсності може бути представлена кількома мовними ситуаціями (пропозиціями) як відображеннями конкретної денотативної ситуації, а кожна мовна – кількома реченнями-висловленнями, що залежить від обставин, у яких мовець створює повідомлення (Гуйванюк, 1999, с. 87), зокрема, від його адресата та мети. Цю невідповідність учені пояснюють неспроможністю речення передати безмежну складність кожної з ситуацій дійсності, бо словами можна відтворити лиш певні її точки (Skalička, 1948, с. 35).

Процедура кодування, або лексикалізації, конститuentів семантичної структури речення ґрунтується на «ідеї» про типовий засіб їхнього вираження. Ним визнають ті з одиниць словника, значення яких структурують семи, співвідносні з облігаторними смисловими ознаками позначуваного денотата. Ці ознаки є своєрідним «фільтром», який забезпечує заміщення позицій конкретного висловлення лексемами, семний набір яких збігається з «ідеальним» набором смислових ознак відповідного конститuenta. Так, за відображення акціональної ситуації лексема у функції суб'єкта облігаторно наділена смисловими ознаками [+істота], [+антропонімність],

у функції об'єкта – [±конкретність], [±неіс-тота], а у функції предиката – [+володіння / каузація володіння], [+оцінка володіння].

Предикати з огляду на їхню властивість «забезпечувати валентні та інтенційні зв'язки», «реалізувати складники висловлення в їхніх глибинних і поверхневих відношеннях» постають «центральною фігурою на чолі зіткнення не лише облігаторних, а значною мірою й фундаментальних компонентів речення» (Предикат, 2010, с. 7). Семантиці предиката належить провідна роль у конструюванні відповідного типу семантичної структури, бо він називає не лише тип предикативної ознаки, а й ситуацію загалом, з усіма її учасниками. Скажімо, семантика дієслів активної фізичної дії (*вертими, класти, відкривати, трясти, рити, приносити* // *to turn, to put, to open, to shake, to dig, to bring*) прогнозує наявність у семантичній структурі речення, з одного боку, семантеми діяча (агентива), а з другого, – семантеми об'єкта дії (об'єктива) і / чи інструмента (інструменталія).

Отже, ССР утворюють семантико-синтаксичні відношення, зумовлені валентно-інтенційними властивостями певного предикатного знака, найчастіше дієслівного (Андерш, 1984, с. 41). Є й інший підхід до розуміння цього поняття. Його прихильники, за А. Загнітком (2007), пропонують урахувувати «увесь спектр» змісту речення «без опертя на валентну перспективу дієслівного предиката» (с. 130), тобто вважати її складовими елементами не лише предикат з його аргументами, але також конкретизатори й атрибути. Проте таке розуміння цього поняття орієнтоване на конкретну ситуацію, тобто на феномен одиничний, не узагальнений, до якого процедура типізації тому не застосовна. Ми ж схилиємося до думки, що ССР – це інваріант, спільна основа «об'єднання ряду формально неоднотипних, але однотипних із змістового боку конструкцій» (Вихованець, Городенська, Русанівський, 1983, с. 46), що відображають однотипні реальні ситуації (Шульжук, 2004, с. 182).

Говорячи про типізовані елементи, а відтак і однотипні структури та ситуації, важливо мати на увазі, що, по-перше, у кожному конкретному висловленні функцію предиката виконує не лексема як така, а певний її лек-

сико-семантичний варіант (ЛСВ). По-друге, ті самі ЛСВ різні автори розподіляють поміж різними типами предикатів, серед яких розрізняють в основному предикати дії, процесу, стану, якості (І. Вихованець, А. Загнітко, О. Кульбабська). По-третє, контекст може спричинити видозміну типових значень тих чи тих предикатних синтаксем. По-четверте, суттєво, що різні мови виявляють збіг основних властивостей своїх семантичних структур, тож розбіжності між ними стосуються не типів одиниць, а індивідуальних одиниць (Загнітко, Загнітко, 2015, с. 91).

У синтаксичних структурах української та англійської мов, поряд із найменуваннями учасників типових ситуацій, можливі інші компоненти, які не впливають на формування типових ситуацій, але важливі для змісту висловлень про них. Серед них – сирконстанти (вони репрезентують у структурі висловлення різноманітні обставинні значення, як-от: 'час', 'мета', 'умова', 'причина', 'місце'), а також компоненти з атрибутивним значенням. І сирконстанти, і компоненти з атрибутивним значенням входять у склад речень зазвичай як маркери пропозицій другорядних (побічних, згорнутих) і формують поліпропозитивну структуру – просте семантично неелементарне речення, номінант макроситуації. Виділення в реченні-висловленні складних комплексів із ядреними іменниковими, прикметниковими, прислівниковими елементами, не применшує акумулятивно-твірної функції дієслова-предиката, позаяк їхні функції зумовлені характером залежності від нього, детерміновані його валентними можливостями (Загнітко, 2007, с. 181).

Серед компонентів, здатних бути маркерами семантично неелементарних простих речень і функціонувати, відповідно, у ролі вторинних предикатних синтаксем, виявляємо також прислівники на *-o (-e) // -ly*, наприклад: *Андрій здивовано заперечив* (Н. Зборовська) // *Mr. Maydig left the table hastily* (G. Wells) 'Містер Мейдіг поспішно вийшов з-за столу'. У висловленнях обох мов прислівники *здивовано* й *hastily* – репрезентанти згорнутих ситуацій: в українській – Андрій здивувався / був здивований, англійській – Містер Мейдіг поспішав. Це згортання супроводжують формальні перетворення: спостерігаємо

редукцію аргументів предиката (відповідно *Андрій і містер Мейдіз*) та переведення цього останнього в прислівникове слово, що, перебуваючи у формальному зв'язку з дієсловом, семантично характеризує предмет, точніше особу – про цю його здатність див. докладніше в (Гуйванюк, 1999, с. 35; Єрмоленко, с. 21).

Зауважимо, що в обох мовах прислівники на -о (-е) // -лу формують доволі численні групи, активно поповнювані новими одиницями шляхом приєднання до основ якісних прикметників (непохідних і похідних, зокрема віддіеприкетникових) відповідних афіксів: в українській мові – суфікса -о, рідше -е, в англійській – -ly. У формально-синтаксичному плані вони виявляють залежність найчастіше від дієслова, також прикметника й дієприкметника. Семантично ці групи не є однорідними, позаяк вирізняють у своєму складі прислівники ставлення / оцінки, або модальні, за А. Висоцьким (2013, с. 68–71): *добре, погано обов'язково, неодмінно, доконечно (доконечне), напевно (напевне), неминуче, невідмінно, безперемінно // nicely, badly, amazingly, astonishingly, inevitably, surprisingly, unbelievably, wisely*; способу дії: *сиротливо, метастазно, бабувато, звірино, паразитарно // owlshly, robotically, boyishly*; обмеження сфери вияву ознаки, а в інтерпретації А. Висоцького – якісно-відносні (2013, с. 57–59): *морально, фізично, політично, експериментально // morally, politically, experimentally*; власне якісні: *весело, повільно, жагуче, голосно // cheerfully, slowly, passionately, loudly*; кількості: *дуже, надзвичайно, достатньо, мало, небагато, несуттєво // nearly, fairly, hardly, scarcely, slightly, partly, especially, immensely, faintly*; частотності й інтервалу: *часто, рідко, регулярно, постійно // frequently, rarely, regularly, constantly, occasionally*; темпоральні (*пізно, рано, вічно, щоденно, щоквартально, щорічно // early, continually, minutely, momentarily, continually, momentarily, daily, quarterly, annually*); локативні: *близько, близьенько, далеко, далеченько, високо, низько, недалеко // southerly, northerly*; мети: *навмисно, зумисне, марно, безцільно // intentionally, deliberately, vainly, aimlessly*.

Зазвичай прислівники не впливають на формування типових ситуацій, але важливі

для встановлення вичерпного змісту висловлень: з ними часом буває пов'язаний присутній, проте експліцитно не виражений (пресупозиційний) компонент інформації. Скажімо, у реченні *The weather kept obstinately hot and dry (G. Wells)* прислівник *obstinately* вказує на актуальність такого прочитання цього семантично неелементарного висловлення: 'Погода довго, попри велику спрагу дощу, стояла жарка і суха'.

З семантичною категорією елементарності / неелементарності, що ґрунтується на валентності як визначальній характеристиці предиката, тісно взаємодіє категорія облігаторності (обов'язковості) / факультативності (необов'язковості) складників речення. Обов'язкові компоненти – це ті, що передбачені валентними властивостями предиката; їх не можна вилучити, не зруйнувавши семантико-синтаксичної завершеності висловлення. Компоненти, не зумовлені валентними властивостями предиката, вважають необов'язковими, факультативними.

Традиційно атрибутивні (приіменникові, придієслівні, приприкметникові) елементи висловлень кваліфікують як факультативні їхні члени, пов'язані зі стрижневим словом слабким підрядним зв'язком (Слинько, 1994, с. 136). Стосовно придієслівного атрибуту виняток зроблено для побудов, у яких предикатор – т. зв. займенникове дієслово на кшталт *повестися / поводитися // to behave* (Слинько, 1994, с. 136) або ж дієслово зі значенням переміщення (Laenzlinger, 1998, с. 40–41). Конструктивно належачи до периферії цих висловлень, прислівники з погляду семантико-синтаксичного є носіями основного змісту і формують номінативний їхній мінімум, наприклад: *Шовкун, я дуже погано поводитися на передовій? (О. Гончар) // She behaved wisely (E. Bronte)*. Зауважимо, що перелік десемантизованих дієслів у мовленні може збільшуватися за рахунок одиниць інших семантичних типів, ужитих у переносному значенні, пор.: *Сестрам такі пояснення звучали дивовижно (С. Процюк)*. Тут дієслово звучання (*звучати*) набуває значення займенникового дієслова *видаватися*.

Докладніший аналіз семантичного плану численних висловлень підтвердив слушність думки, що кожен із різновидів прислівних

поширювачів може набувати ознак обов'язкової сполучуваності (Кононенко, 2009). Серед чинників, що зумовлюють облігаторність прислівників аналізованого типу виокремлюємо: а) семантико-синтаксичний; б) комунікативний; в) контекстуальний. Проаналізуємо їх докладніше.

Семантико-синтаксичний чинник.

У висловленнях, які зазнають його впливу, прислівники на *-o (-e) -ly* виконують нетипові для них актантні ролі, наприклад, протагоніста (суб'єкта): *Сиза роса краплисто спалахнула на кропові і на петрушці* (Б. Харчук) – краплі роси спалахували; пацієнса: *Було в ній стільки ж породистості, скільки у лорда Байрона вкупі з його ньюфаундлендом Ботсвенном. Холодна стриманість, м'які рухи і жести, словесно вибудована межа – залізна клітка норм і правил* (Люко Дашвар) – межа, вибудована зі слів; інструменталія: *Не муч мене, не клич на місячно засніжені галяви* (Р. Лубківський) – засніжені місяцем галяви. Конструкції на зразок англ. *I offered to pay you generously* (W.S. Maugham) 'Я пропонував вам щедро заплатити' засвідчують, що прислівники на *-o (-e) -ly* здатні виконувати також роль об'єкта: *generously* в цьому реченні має значення 'багато грошей'. Таке тлумачення цього прислівника підсилене значенням предиката згорнутої пропозиції – дієслова *to pay*, у якому наявна сема «гроші // money», порівняймо: 'give (someone) money that is due for work done, goods received, or a debt incurred // давати (комусь) гроші, які належать за виконану роботу, отримані товари чи борг'.

Комунікативний чинник. Висловлення, у якому спостерігаємо його дію, без прислівника аналізованого типу перетворюється в алогічну структуру або передає дещо інші смисли, наприклад: *Мені й багатьом моїм однокласникам важко давалась математика* (Р. Іваничук) // *The telephone rang repeatedly during the time he was in the office* (J. Cheever). Пропуск прислівника *важко* в наведеному українському реченні матиме наслідком цілком відмінне його прочитання, а саме: і для автора, і для його однокласників математика не була важким навчальним предметом. Вилучення прислівника *repeatedly* з наведеного англійського висловлення також спричиниться до неадекватного його прочи-

тання: у реципієнта може скластися враження, що телефон в офісі дзеленчав безперервно.

Контекстуальний чинник. Його актуалізація може бути зумовлена: а) синсемантичною природою предикатора (до таких належать одиниці зі значенням руху й переміщення, стану, ознаки особи чи предмета, дії, мовлення, сприйняття, інтелектуальної діяльності), а відтак і його валентнісними характеристиками; б) специфікою моделі контексту, який надає слову обов'язковій валентності, не спостережувані у звичайних умовах.

При синсемантичних предикаторах, а особливо в разі пропуску обов'язкових субстанціальних чи адвербіальних синтаксем обставини способу дії (на *-o(-e) // -ly* також) набувають статусу обов'язкових компонентів, пор.: *Вони [друзі] відправляли його заздрісно й печально* (С. Андрухович). У цьому висловленні семантична неповнота дієслова переміщення *відправляти* спричиняє облігаторний характер атрибутів *заздрісно, печально*, тобто глибинна структура цього семантично неелементарного висловлення репрезентує такі дві ситуації: 'Вони [друзі] були печальними' + 'Вони [друзі] заздрили йому' [О. Бургардтові]. Наступний фрагмент засвідчує обов'язковість прислівників на *-o(-e) // -ly* при предикатах із значенням інтелектуальної діяльності (*реагував*) та мовлення (*говорив*): *Драй-Хмара реагував на нього* (В. Петрова) *нарочито спокійно, безапеляційно. Як завжди, в бездоганному костюмі з краваткою він вирізнявся особливо холоднокровним самовладанням. Переводив розмову на іншу тему. Говорив помірковано і розважно* (С. Андрухович). Як бачимо, прислівники *спокійно, безапеляційно, помірковано, розважно* вжиті у нетиповій для них постпозиції щодо дієслівного предиката, що зумовлює їхній рематичний статус, а значить, і обов'язковий характер у складі наведених речень-висловлень. Тотожної структури висловлення спостерігаємо також в англійській мові, наприклад: *He spoke kindly to them* (A. Christie) 'Він говорив з ними ласкаво'.

До моделей контексту, здатних спричинити облігаторність прислівників аналізованого типу, відносимо представлені у висловленнях обох мов моделі повтору: *Марійка іде лугом. Довго вже йде* (В. Сланчук), протиставлення: *Суб'єктивно мені подоба-*

ються ті чи ті, а об'єктивно я ж не знаю, які вони (Л. Костенко) // *It opened slightly, but not enough* (R. Hamilton), умови, причини-наслідку: *Купець і слуги злякано тікають* (У. Самчук) // *We shouted cheerfully* (A. Train), заперечення: *Все гине на землі, та ніщо не зникає безслідно: залишається пам'ять – добра і зла* (Р. Іванчук).

Висновки. Отже, ССР – це один із аспектів вивчення речення як найважливішої мовної одиниці. Узагальнивши наявні трактування цього поняття семантичного синтаксису, приймаємо його в такій редакції: це один із елементів змістового плану речення як мовного знака, причому базовий елемент, що співвідносить речення з його денотатом

у позамовній дійсності. Визначальний елемент цієї структури – предикат, який визначає кількість та якість решти її складників. Серед останніх розрізняють облігаторні елементи, тобто зумовлені валентною дією предикатного слова, та факультативні, цією дією не зумовлені. Прислівники на *-o (-e) // -ly* – це зазвичай факультативні елементи висловлень. Проте під дією певних чинників – семантичного, комунікативного, контекстуального можуть – набувати статусу облігаторних.

Перспективи подальших розвідок убачаємо у поглибленому зіставному дослідженні кожного з чинників, із встановленням збіжностей і розбіжностей поміж двома мовами – українською та англійською.

ЛІТЕРАТУРА

- Андерш Й. Ф. До питання про семантичну структуру речення. Мовознавство. 1984. № 5. С. 38–42.
- Висоцький А. В. Синтаксична сфера прислівника в українській літературній мові : [монографія]. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. 328 с.
- Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення. Київ: Наукова думка, 1983. 219 с.
- Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць. Чернівці : Рута, 1999. 336 с.
- Дерев'янюк Л. І. Облігаторні та факультативні атрибутиви як конституенти співвідносних темпоративів із семантикою означеної часової тривалості. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія. 2016. Вип. 14. С. 76–81.
- Єрмоленко С. Я. Семантичний аспект дослідження синтаксису і проблеми стилістики. Мовознавство. 1981. № 1. С. 18–25.
- Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису : [монографія]. Вид. 2-ге, виправл. і доп. Донецьк : ДонНУ, 2007. 294 с.
- Загнітко А. П., Загнітко Н. Г. Семантичні ролі в слов'янському простому реченні: ієрархія агенса, об'єкта, інструмента. Філологічні студії. 2015. Вип. 13. С. 84–97.
- Загнітко А., Павлович О. Сучасна синтаксична семантика. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2013. Vol. I. P. 237–243. DOI: <https://doi.org/10.14746/sup.2013.1.31>
- Іваницька Н. Л. Традиція й «оновлене» вчення про синтаксичну модель простого речення. Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: «Філологічні науки» (мовознавство): Збірник наукових праць. Дрогобич, 2017. № 8. Том 1. С. 87–91.
- Кононенко І. В. Прикметник у слов'янських мовах : [монографія]. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2009. 495 с.
- Кухар Н. Особливості функціонування приприкметникових поширювачів у формально-граматичній структурі речення. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія. 2018. Вип. 27. С. 76–83. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2018_27_10
- Предикат у структурі речення : [монографія] / [за ред. акад. НАПН України В. І. Кононенка]. Київ ; Івано-Франківськ ; Варшава, 2010. 408 с.
- Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови : Проблемні питання : Навч. посібник. Київ : Вища школа, 1994. 670 с.
- Степаненко М. І. Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності у структурі словосполучення та речення. Київ, 1997. 216 с.
- Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник]. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 408 с.

- Allerton D. J.** Problems of Modern English Grammar. Disagreement about Agreement : Findings. *English Studies*. 1992. Vol. 73, Issue 5. P. 458–470.
- Laenzlinger Ch.** Comparative Studies in Word Order Variation: Adverbs, pronouns, and clause structure in Romance and Germanic. [Linguistik Aktuell / Linguistics Today]. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1998. 371 p.
- Skalička V.** The need for a linguistics of parole. *Recueil Linguistique de Bratislava*. 1948. P. 31–45.

REFERENCES

- Allerton, D. J.** (1992). Problems of Modern English Grammar. Disagreement about Agreement: Findings. *English Studies* (Vol. 73; Issue 5), pp. 458–470 [in English].
- Andersh, Y. F.** Do pytannia pro semantychnu strukturu rechennia [To the question about the semantic structure of the sentence]. *Movoznavstvo – Linguistics*, 5, 38–42 [in Ukrainian].
- Derevianko, L. I.** (2016). Obligatorni ta fakultatyvni atrybutyvy yak konstytuenty spivvidnosnykh temporaryviv iz semantykoiu oznachenoj chasovoi tryvalosti [Obligatory and facultative attributes as constituents of relative temporalities with the semantics of definite time duration]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Filolohiia – Bulletin of the Mariupol State University. Series: Philology* (Issue 14), (pp. 76–81) [in Ukrainian].
- Huivaniuk, N. V.** (1999). *Formalno-semantychni spivvidnoshennia v systemi syntaksychnykh odynyts [Formal-semantic relations in the system of syntactic units]*. Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].
- Iermolenko, S. Ya.** (1981). Semantychnyi aspekt doslidzhennia syntaksysu i problemy stylistyky [The semantic aspect of the study of syntax and problems of stylistics]. *Movoznavstvo – Linguistics*, 1, 18–25 [in Ukrainian].
- Ivanytska, N. L.** (2017). Tradytsiia y «onovlene» vchennia pro syntaksychnu model prostoho rechennia [Tradition and “updated” teaching about the syntactic model of a simple sentence]. *Naukovyi visnyk Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii: «Filolohichni nauky» (movoznavstvo): Zbirnyk naukovykh prats – Scientific Bulletin of Ivan Franko State Pedagogical University of Drohobych. Series: “Philological sciences” (linguistics): Collection of scientific papers*, 8 (Vol. 1), (pp. 87–91) [in Ukrainian].
- Kononenko, I. V.** (2009). *Prykmetnyk u slovianskykh movakh : monohrafiia [Adjective in Slavic languages: monograph]*. Kyiv: VPTs «Kyivskiy universytet» [in Ukrainian].
- Kukhar, N.** (2018). Osoblyvosti funktsionuvannia pryprykmetnykovykh poshyriuvachiv u formalno-hramatychnii strukturi rechennia [Peculiarities of the functioning of adjectival expanders in the formal-grammatical structure of the sentence]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Filolohiia – Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskiy. Series: Philology* (Issue 27), (pp. 76–83). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2018_27_10 [in Ukrainian].
- Kononenko, V. I.** (Ed.). (2010). *Predykat u strukturi rechennia : monohrafiia [Predicate in the sentence structure: monograph]*. Kyiv; Ivano-Frankivsk; Varshava [in Ukrainian].
- Laenzlinger, Ch.** (1998). *Comparative Studies in Word Order Variation: Adverbs, pronouns, and clause structure in Romance and Germanic*. [Linguistik Aktuell / Linguistics Today]. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company [in English].
- Shulzhuk, K. F.** (2004). *Syntaksys ukrainskoi movy : pidruchnyk [Syntax of the Ukrainian language: textbook]*. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiia» [in Ukrainian].
- Skalička, V.** (1948). The need for a linguistics of parole [The need for a linguistics of speech]. *Recueil Linguistique de Bratislava – Bratislava Linguistic Compendium*, pp. 31–45 [in French].
- Slynko, I. I., Huivaniuk, N. V., Kobylanska, M. F.** (1994). *Syntaksys suchasnoi ukrainskoi movy: Problemni pytannia : Navch. posibnyk [Syntax of the modern Ukrainian language: Problematic questions: Education. manual]*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
- Stepanenko, M. I.** (1997). *Vzaiemodiia formalno-hramatychnoi i semantychnoi valentnosti u strukturi slovospoluchennia ta rechennia [The interaction of formal-grammatical and semantic valence in the structure of word combinations and sentences]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Vysotskyi, A. V.** (2013). *Syntaksychna sfera pryslyvnyka v ukrainskii literaturnii movi: monohrafiia [The syntactic sphere of the adverb in the Ukrainian literary language: monograph]*. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].

- Vykhovanets, I. R., Horodenska, K. H., Rusanivskyi, V. M.** (1983). *Semantyko-syntaksychna struktura rechennia* [Semantic and syntactic structure of the sentence]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Zahnitko, A. P.** (2007). *Teoriia suchasnoho syntaksysu: monohrafiia* [The theory of modern syntax: monograph]. Donetsk : DonNU [in Ukrainian].
- Zahnitko, A. P., Zahnitko, N. H.** (2015). Semantychni roli v slovianskomu prostomu rechenni: iierarkhiia, ahensa, obiekta, instrumenta [Semantic roles in the Slavic simple sentence: hierarchy of agent, object, tool]. *Filolohichni studii – Philological studies* (Issue 13), (pp. 84–97) [in Ukrainian].
- Zahnitko, A., Pavlovych, O.** (2013). Suchasna syntaksychna semantyka [Modern syntactic semantics]. *Studia Ukrainica Posnaniensia – Studies Ukrainian Posnaniensia* (Vol. I), (pp. 237–243). DOI: <https://doi.org/10.14746/sup.2013.1.31> [in Ukrainian].